
ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION OF LEGAL DISPUTES AND ADR METHODS

Fjolla Kaproli

Law Faculty, International Balkan University, Skopje, Republic of Macedonia,
fjollakaproli@gmail.com

Abstract: We are witnessing a powerful dynamic of social relations development. This social development constantly produces new disputes which are very complicated and unfortunately numerous. People face conflict situations every day in the community in which they live and operate, both in the private and in their workplace. Some of them are involved because of a variety of circumstances while some of them are caused by their action or inaction. Disputes are a fact in every society whose reaction manifests itself in any of the patterns or ways of resolving disputes. Resolution of disputes from the legal point of view (here primarily referred to litigation) is the dominant method in dealing with disputes respectively disputes and their resolution. The courts resolve disputes and disputes between the parties. This attitude has been present for the last several hundred years. But it seems these last few years where the courts have become very powerful along with the development and modernization of secularized societies - states, who share justice through their courts and based on laws that should be equal for all. The development of the state law apparatus has overshadowed other dispute resolution methods to the extent that litigation has become synonymous with the standard, regular, and sometimes even single method of settling disputes. As a consequence of this type of perception, other available opportunities for dispute resolution have been marginalized. As a negative effect of such development of judicial mechanism is its inability to cope with the great need for judicial protection. So, whatever the reason, it is of great need to reflect on the role of the courts in resolving disputes and thereby finding other ways of resolving disputes. Contemporary comrades who, despite democracy being put on the pedestal, still cannot escape the large number of disputes that are growing every day and thus overloading the courts. Because of this, all modern states have begun to seek new methods of so-called dispute resolution, alternative ways of dispute resolution. Affirmation of these alternative methods is a clear indication of the problems facing the judiciary in this country. Alternative dispute resolution is a different way of litigation than dispute resolution. This fact does not in any way mean that these methods have replaced regular court procedures but it is about providing a large number of opportunities in order to achieve the most qualitative and efficient resolution of disputes. In this sense, this paper mainly focuses on the introduction of extrajudicial dispute resolution methods, determining their scope, which are nowadays known as ADR (alternative dispute resolution).

Keywords: ADR, Alternative Dispute Resolution methods, Alternative dispute resolution, legal disputes.

ZGJIDHJA ALTERNATIVE E KONTESTEVE JURIDIKE DHE METODAT E ADR

Fjolla Kaproli

Fakulteti i Drejtësisë, Universiteti Ndërkombëtar Balkanik-Shkup, Republika e Maqedonisë,
fjollakaproli@gmail.com

Abstrakt: Jemi dëshmitar të një dinamike të fuqishme të zhvillimit të raporteve shoqërore. Ky zhvillim shoqëror vazhdimisht prodhon konteste të reja të cilat janë shumë të komplikuar dhe për fat të keq janë të shumta. Njerëzit çdo ditë në bashkësinë ku ato jetojnë dhe veprojnë, si në sferën private ashtu edhe në sferën e punës, hasin situata konfliktuoze. Në një pjesë të tyre ato përfshihen përshkak të një varg të rrethanave ndërsa një pjesë e tyre shkaktohet përshkak të veprimtimit ose mosveprimtimit të tyre. Kontestet janë fakt në secilën shoqëri, reaksioni i të cilave manifestohet në ndonjërin prej modeleve apo mënyrave për zgjedhjen e kontesteve. Zgjidhja e kontesteve nga pikpamja e të drejtës (këtu para së gjithash mendohet për procedurën gjyqësore) është metod dominant në trajtimin e mosmarrëveshtjeve respektivisht kontesteve dhe zgjidhjes së tyre. Gjykatat i zgjidhin kontestet dhe mosmarrëveshtjet ndërmjet palëve. Ky qëndrim është i pranishëm në disa qindra vitet e fundit. Mirpo si duket këto vitet e fundit ku gjykatat janë bërë shumë të fuqishme së bashku me zhvillimin dhe modernizimin e shoqërive të sekularizuara - shtetet, këto të fundit ndajnë drejtësinë përmes gjykatave të tyre dhe bazuar në ligje që duhet të jenë të barabartë për të gjithë. Zhvillimi i aparatit ligjor shtetëror i ka vënë nën hije metodat tjera për zgjidhje të kontesteve deri në atë shkallë sa që procedura gjyqësore është bërë sinonim për metodën standarde, të rregullt dhe ndonjëherë edhe si metodë e vetme për zgjedhje të kontesteve juridike. Si pasojë e këtij lloji të perceptcionit është bërë marginalizimi i mundësive tjera të cilat janë në dispozicion për zgjidhjen e kontesteve. Si efekt negativ i

zhvillimi të tillë të mehanizmit gjyqësor është pamundësia e të njejtut që të përballlet me nevojën e madhe për mbrojtje gjyqësore. Pra, cilado arsya, është e nevojës së madhe reflektimi i rolit të gjykatave mbi zgjidhjen e kontesteve dhe me këtë edhe gjetja e mënyrave tjera të zgjidhjeve të kontesteve. Shoqërit bashkëkohore të cilët edhe pse demokracinë e vënë në piedestal, përsëri nuk mundet t'u ikin numrit të madh të kontesteve të cilët çdo ditë janë në rritje e sipër dhe me këtë edhe mbingarkesa e gjykatave. Për atë shkak të gjith shtetet moderne u lëshuan në kërkimin e metodave të reja të zgjidhjeve të kontesteve të ashtuquajtura, mënyra alternative të zgjidhjeve të kontesteve. Afirmimi i këtyre mënyrave alternative është një tregues i qartë për problemet me të cilat ballafaqohet gjyqësori në këtë shtet. Zgjidhja alternative e kontesteve paraqet një mënyrë më ndryshe se ajo gjyqësore për zgjidhjen e kontesteve. Ky fakt në asnjë mënyrë nuk don të thot se këto metoda kanë zavendësuar procedurat e rregullta gjyqësore por bëhet fjalë për ofrimin e një numri të madh të mundësive me qëllim që të arrihet deri në zgjidhjen më kualitative dhe efikase të kontesteve. Në këtë kuptim ky punim më së tepërmi drejtohet në njoftimin me metodat jashtgjyqësore për zgjidhjen e kontesteve, përcaktimi i rrethveprimit të tyre të cilat sot njihen me shkurtesën ADR (alternative dispute resolution).

Fjalë kyçe: ADR, Metoda Alternative të zgjidhjeve të kontesteve, Zgjidhja alternative e kontesteve, Kontestet juridike.

1. ADR-ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION/ZGJIDHJA ALTERNATIVE E KONTESTEVE

Nocioni i zgjidhjeve alternative të kontesteve në vete ngërthen të gjitha metodat jashtë gjyqësore të zgjidhjes të kontesteve dhe si të tilla definohej "metoda të zgjidhjeve të kontesteve jashtë gjykatave me ndërmjetësim të palës së tretë neutrale, e cila ndihmon për zgjidhjen e një kontesti të caktuar, duke përdorur teknika të ndryshme për arritjen e një zgjidhje e cila është e pranueshme për palët"⁹¹. ADR ose Alternative Dispute Resolution siç njihet në gjuhën angleze, si nocion prejardhjen e ka nga gjuha angleze dhe si e tillë pra si ADR sot është globalisht e pranuar dhe përdoret për të nënvizuar metodat dhe teknikat e shumta për zgjidhje të kontesteve, por nga ana tjetër duke mos rrezikuar dhe kompromituar procedurën gjyqësore klasike. E pashmangshme është që të mos përmenden dilemat rreth terminologjisë e cila përdoret për përcaktimin e nocionit të zgjidhjeve alternative të kontesteve. Nocioni "zgjidhje alternative të kontesteve" në vete përmban tre shprehje dhe atë: "zgjidhje", "alternative" dhe "kontest". Shprehja e parë "zgjidhje" është shprehje e cila na tregon veprimet të cilët ndërmiren për të vendosur për një çështje apo problem i cili ka natyrë kontestuese. Kjo shprehje është gjith përfshirëse dhe si e tillë konsiderohet e përshtatshme për përdorim në nocion të tillë, me ç'rast në këtë aspekt mundet të thuhet se nuk ka dilema për shprehjen e tillë. Por nga ana tjetër dilema dhe diskutime të shumta ka për shprehjen e dytë të këtij nocioni dhe atë për shprehjen " alternative " si shprehje apo term gjenerik e cila na asocion në një numër të madh të formave të ndryshme të zgjidhjeve të mosmarëveshtjeve jasht sistemit gjyqësor. Shprehja alternative shpesh herë ka qenë temë e diskutimeve dhe debateve në shumë komisione, ku edhe është biseduar për zëvendësimin e shprehjes " alternative " në nocionin e gjuhës angleze " ADR " e cila është pranuar gjithandej, me shprehje të tjera të cilët konsiderohen gjithashtu shumë të kapshme respektivisht kompaktibile me nocionin në të cilën përdoren, por edhe qëllimin të cilën ato shprehje e përshkruajnë. Njëra nga shprehjet e cila është paraqitur si propozim është "appropriate" e cila don të thotë e "përshtatshme", në fakt nocioni i plotë në gjuhën angleze dhe shqipe do të vinte, "appropriate dispute resolution" apo "zgjidhje e përshtatshme e kontesteve". Tjetër shprehje e propozuar ka qenë edhe shprehja "additional" në gjuhën angleze apo "plotësuese" në gjuhën shqipe, si rezultat i të cilës nocioni i ADR do të tingëllonte kështu: "additional dispute resolution" apo "zgjidhje plotësuese të kontesteve". Tjetër propozim për zëvendësimin e mbiemrit "alternative" në nocionin e ADR është edhe shprehja "amicable" apo "miqësore", me ç'rast nocioni ADR do të tingëllonte "amicable dispute resolution" apo "zgjidhje miqësore e kontesteve", i cili nocion duket mjaft i përshtatshëm në qoftë se merret parasysh natyra e teknikave të cilët përdoren në zgjidhjen e kontesteve. Dhe shprehja e fundit e propozuar është "accelerated" apo që domethënë "e përshpejtuar" ku nocioni i plotë do të vinte "accelerated dispute resolution" apo zgjidhje e përshpejtuar e kontesteve" e cila për nga aspekti "kohë" respektivisht për nga efikasiteti mundet të thuhet se është mjaft i përshtatshëm si term. Kritikta qendrore sa i përket shprehjes "alternative" qëndron në pyetjen të cilën e parashtrojnë shumë teoricien dhe profesorë, "alternative në çka"? "Komisioni për Reforma në Drejtësi i Irlandës"⁹² në njërin nga hulumtimet e saja respektivisht në Revistën për konsultim theksonin se ADR apo zgjidhjet alternative të kontesteve nuk duhet të shihen si një njesi e veçantë nga marëveshtjet të cilët dalin nga gjykatat, por duhet të shihen si një njesi e veçantë nga marëveshtjet të cilët dalin nga

⁹¹ Цековска. Л, Арбитражата и медијацијата во решавањето на споровите, Shkup, 2006, fq. 109

⁹² Komisioni për Reforma në Drejtësi është një trup i pavarur i themeluar me Aktin e Komisionit për Reforma në Drejtësi në vitin 1975 dhe e cila ka një rol për shqyrtimin dhe hulumtimin e drejtësisë dhe ligjeve me të vetmin qëllim - ta reformoj drejtësinë. Akti i vitit 1975 e definon reformimin e drejtësisë duke përfshirë zhvillimin e të drejtës, kodifikimin e saj, revizionin si dhe konsolidimin e të drejtës statutoare.

gjykatat, por duhet të shihen si një pjesë integrale e një sistemi të tërë"⁹³. Edhe përkundër kritikave të shumta sipas këtij komisioni shprehja "alternative" në nocionin e ADR konsiderohet i përshtatshëm sidomos kur vijnë në shprehje synimet e asaj shprehje siç janë qëndrueshmëria dhe qartësia. Në nocionin e zgjidhjeve alternative të kontesteve përveç shprehjeve "zgjidhje" dhe "alternative", përmban edhe shprehjen "kontest" e cila shprehje duhet pak të analizohet dhe të precizohet. Kontestet në mes të personave paraqesin një pjesë të natyrës të raporteve njerëzore. Ndonjëherë mosmarëveshtjet e tilla janë të llojeve dhe intensiteteve të ndryshme, dhe për atë shkak natyra e ndryshueshme e tyre kërkon më shumë mënyra për zgjidhjen e tyre. Egzistimi i kontestit paraqet kushtin kryesor për zbatimin e teknikave të zgjidhjeve alternative të kontesteve.

2. NEVOJA PËR ZGJIDHJEN ALTERNATIVE TË KONTESTEVE

Idetë për zgjidhje alternative të kontesteve nuk janë paraqitur vetëm në kohrat bashkëkohore, por ato egzistojnë prej shumë më herët, dhe atë qysh para egzistimit të gjykatave dhe procedurave gjyqësore. Prej metodave të zgjidhjeve alternative të kontesteve më shpesh të përdorura në kohrat e hershme kanë qenë mediacioni dhe arbitrazhi⁹⁴. Përdorimi i mediacionit rrënjët e saj i ka qysh në kohrat antike, ku zgjidhja e kontesteve më së shpeshti u është besuar personave më të besuar, apo personave të cilët kanë gëzuar autoritet në shoqëri, ndërsa në procedurë kanë marrë pjesë e gjithë bashkësia. Në Greqin antike Aristoteli (384 - 322 p.k) dhe Ciceroni (106 - 43 p.k) e kanë favorizuar arbitrazhin me fjalë të cilët sot lirisht mundet të përdoren për të përshkruar arbitrazhin modern. Sipas tyre arbitrazhi paraqet një alternativ të gjykatave. "Aristoteli ka thënë se arbitrazhi është prezentuar të jep barazi në peshën e duhur, duke bërë të mundshme vlersimin sa më të madh për drejtësi", ndërsa Ciceroni ka thënë se gjykimi është "i saktë i qartë dhe i detajuar" ndërsa arbitrazhi është "i butë dhe i moderuar"⁹⁵. Sipas Ciceronit një person kur inicon procedurë gjyqësore lidhur me kontestin e caktuar, pret që ose të fitojë ose të humb, ndërsa në qoftë se i njëjti për kontestin e njëjtë inicon procedurë të arbitrazhit, ai nga ajo procedurë pret që të mos fitoj gjithçka por edhe gjithashtu pret të mos humb gjithçka. Një ndër ilustrimet historike më intriguese të fenomeneve të zgjidhjeve alternative të kontesteve, është roli i Muhamedit për t'iu shmang luftës mbi ndërtimin e Qabesë⁹⁶. Qëllimi i përdorimit të metodave dhe teknikave të zgjidhjeve alternative të kontesteve në kohrat antike kanë qenë zgjidhja e kontesteve të karakterit ndërkombëtar dhe politik. Shekulli 20 ishte ajo periudhë në të cilën metodat e zgjidhjeve alternative të kontesteve zhvillohen në një shpejtësi të madhe, ndërsa hovin më të madh e mer në vitet 80 të shekullit 20 në SHBA. Në vitin 1980 zhvillimi i zgjidhjeve alternative të kontesteve pësoi një rritje të madhe e cila ishte rezultat i pranimit të metodave të zgjidhjes alternative të kontesteve nga bizneset Amerikane, menaxhmentet e punës dhe bashkësive legale. Kah fundi i viteve 70 dhe fillimit të viteve 80 metodat e zgjidhjeve alternative të kontesteve fitojnë simpati edhe në disa shtete të Europës, sidomos fiton simpati në mesin e gjyqtarëve dhe ato të cilët praktikojnë procedurat gjyqësore, e sidomos në fushat tregtare dhe procedurave gjyqësore civile.

Nevoja për egzistimin dhe zbatimin e metodave të zgjidhjeve alternative të kontesteve është shumë i madh. Kjo më së miri shihet nga fakti se paraqitja dhe zhvillimi i metodave të zgjidhjeve alternative të kontesteve e sidomos mediacionit paraqet një përgjigje për sistemin juridik mjaft jo efikas, e cila në asnjë mënyrë nuk i plotëson kushtet e "trafikut" të shpejtuar juridik të zgjidhjeve të lëndëve dhe të sjelljeve të venimeve përfundimtare. Një situatë e tillë në masë të madhe e rrezikon gjyqësorin por edhe njërin nga parimet bazë në të cilën mbështetet e gjithë procedura gjyqësore - parimi i gjykimit në afat të arsyeshëm e cila parashihet qartazi në Ligjin për procedurë kontestimore⁹⁷. E drejta për gjykim në afat të arsyeshëm është e drejtë themelore dhe procedurale e njeriut e cila është e garantuar me Konventën Europiane për të drejtat e njeriut dhe liritë themelore⁹⁸ sipas të cilës secili ka të drejtë që në mënyrë të drejtë dhe publike, në afat të arsyeshëm, para një gjykate të pavarur dhe të paanshme të caktuar me ligj, ti shqyrtohen të drejtat dhe obligimet e tij ose bazueshmëria e akuzës kriminale kundër atij personi. "Të gjitha shtetet anëtare të Këshillit Europian janë të obliguar që sistemet juridike të tyre t'i organizojnë ashtu që gjykatat e tyre mundet çdo kujt t'i garantojnë të drejtën e sjelljes të vendimit të plotfuqishëm në kontestet të natyrës juridiko - civile

⁹³ Consultation Paper on Alternative Dispute Resolution, Law Reform Commission, 50 - 2008, nw pikwn 2.06

⁹⁴ Në vitin 1800 p.k, mediacioni dhe arbitrazhi janë përdorur nga ana e mbretërisë Mari (në Sirinë e sotshme) për të zgjidhur konfliktet me mbretëritë tjera, Boulle, Lawrence, A history of alternative dispute resolution, ADR Bulletin, Vol.1, nr.7, Article.3, fq.1

⁹⁵ Jerome T. Barnet, Joseph P. Barnet, A history of alternative dispute resolution: the story of a political, cultural and social movement, San Francisco CA, 2004, fq. 8

⁹⁶ Boulle, Lawrence, op.cit, fq.1

⁹⁷ Ligji mbi procedurën kontestimore e shpallur në Gazetën Zyrtare të Republikës së Maqedonisë nr. 79 i vitit 2005, me ndryshime dhe plotësime 110/08, nr. 83/09, nr. 116/10, nr. 7/11 dhe nr. 124/15

⁹⁸ al. 1 neni 6 i Konventës Europiane për të drejtat e njeriut parashih të drejtën e gjykimit të drejtë publik dhe në afat kohor të arsyeshëm.

në afat të arsyeshëm"⁹⁹. Qëllimi i kësaj të drejte realizohet ashtu që gjykata, duhet të angazhohet që t'i plotësoj nevojat e palëve të cilët i drejtohen asaj në rast të paraqitjes të ndonjë kontesti, të cilën kontest duhet sa më shpejt në afat kohor ta zgjidhin dhe vendimin për lëndën e kontestit ta sjell pa zvarritje të panevojshme. Edhe në sistemin tonë juridik proklamohet me të madhe e drejta në gjykim në afat të arsyeshëm me qëllim të paraqitjes në mënyrë sa më të përkryer para publikës nacionale por më shumë para asaj ndërkombëtare, si mjet për realizimin dhe mbrojtjen e të drejtave të qytetarëve para gjykatave shtetërore edhe pse në masë të madhe e njehta aspak nuk realizohet dhe nuk gjen zbaueshmëri në praktikë. Në Ligjin për procedurë kontestimore në nenin 10 parashihet obligimi i gjykatës që të zbatoj procedurën pa zvarritje në afat të arsyeshëm, me ç'rast do të zvogëlohen shpenzimet procedurale dhe njëkohësisht do të zvogëlohet edhe çdo manipulim i të drejtave të palëve në procedurë. Përkrah të kritikave të shumta të cilët qeverit e shteteve i marim e sidomos për reformat në drejtësi, qeveritë ndërmarrin disa masa për sigurimin e gjykimit në afat të arsyeshëm. Një pjesë e këtyre masave është edhe promovimi dhe afirmimi i përdorimit të zgjidhjeve alternative të kontesteve, të cilët sigurojnë të drejtën në gjykimin në afat të arsyeshëm, por edhe sigurojnë realizimin e qëllimit kryesor të tyre dhe atë, krijimin e sistemeve juridike efikase për mbrojtje të të drejtave të njeriut, për të cilën janë të rëndësishme edhe kufijtë kohor të procedurave gjyqësore.

3. DOKUMENTET E RËNDËSISHME NDËRKOMBËTARE PËR ADR-në

Zhvillimi i metodave të zgjidhjeve të kontesteve do të ishte shumë i ngadalshëm nëse nuk shpalleshte si prioritet politik në Bashkimin Evropian. Për këtë shkak në vitin 2008 erdh në jetë edhe *Direktiva 2008/52/EC* i Parlamentit Evropian dhe Këshillit të Bashkimit Evropian për disa aspekte të medijacionit në çështjet civile dhe tregatë¹⁰⁰. Qëllimi i kryesor i kësaj direktive ishte promovimi i medijacionit si mënyrë alternative e zgjidhjeve të kontesteve me anë të sigurimit të një kornize ligjore. Ajo ishte e dizajnuar që të lehtësonte aksesin tek mekanizmat alternative të zgjidhjeve të kontesteve e sidomos në përdorimin në kontestet ndërkombëtare përfshirë ato familjare dhe tregatë¹⁰¹. Gjithashtu kjo direktivë siguron kualitetin e procedurës së medijacionit, i cili sipas nenit katërt i obligon shtetet anëtare që të zhvillojnë kode vullnetare për sjelljen e medijatorëve dhe krijimin e organizatave të cilët do të japin shërbime për medijacionin si dhe krijimin e mekanizmave tjerë efektive të kualitetit të rregullave të shërbimeve të medijacionit, dhe pa mos lënë mbrapa edhe organizimet e trajnimeve të medijatorëve. Gjithashtu kjo direktivë edhe i standardizon edhe parimet bazë të procedurës së medijacionit si: vullnetarizmin e procedurës (neni 3a); konfidencialitetin (neni 7) dhe paanëshmërinë (neni 3b). Direktiva gjithashtu i udhëzon shtetet anëtare që palëve t'ua mundësoj që në rast të kërkesës së njëres palë dhe me pëlqimin e palës tjerë përmbajtja e marrëveshtjes së shkruar të bëhet e përmbareshme ose nga gjykata ose nga ndonjë autoritet tjetër kompetent (neni 6, al.1 dhe 2 e Direktivës 2008/52/EC). Pas Rekomandimit nr. R(98)1 për medijacionin në kontestet familjare¹⁰², Rekomandimit nr. R(99)19 për medijacionin në çështjet penale¹⁰³ dhe Rekomandimit Rec(2001)9 në alternativat e çështjeve gjyqësore midis autoriteteve administrative dhe palëve private¹⁰⁴ përkrah të nevojës që të bëhen përpjekje të vazhdueshme për të përmirësuar gjendjen në lidhje me metodat e zgjidhjeve të kontesteve duke marur parasysh karakteristikat e secilit sistem gjyqësor të shteteve anëtare, u soll *Rekomandimi REC (2002)10* i Këshillit të Europës miratuar nga Komiteti i Ministrave në 18 shtator të vitit 2002 për medijacionin në lëndët civile. Me anë të këtij Rekomandimi shtetet anëtare udhëzohen që ta përmbajnë dhe lehtësojnë medijacionin në çështjet civile atëherë kur ajo është e përshtatshme si dhe për të ndërmar të gjitha masat e nevojshme për zbatimin e Parimeve udhëzuese për medijacionin në çështjet civile. Në fakt Këshilli Evropës me anë të këtij rekomandimi jep kahje shteteve anëtare për zbatimin e medijacionit në çështjet civile respektivisht kontestet civile, të cilët kahje janë të paraqitura në ato parime. Rregullimi i medijacionit dhe promovimi i saj gjithashtu ka qenë objekt i Shoqatës Amerikane të Arbitrazhit e cila në mënyrë të suksesshme e zbaton medijacionin si metodë e zgjidhjeve alternative të kontesteve. Janë të shumta programet vullnetare të kësaj shoqate të cilët vijnë si rezultat i aktivitetit të pandalshëm në sferën e medijacionit. Një

⁹⁹ Јаневски. Арсен, Зороска-Камилошка. Татјана, op.cit, fq. 108

¹⁰⁰ Shih fusnotën 13.

¹⁰¹ http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/157003/EPRS_ATAG_627135_Mediation%20Directive-FINAL.pdf

¹⁰² Recommendation No. R(98)1 on family mediation, Council of Europe, Committee of Ministers, CoE Recommendation on Family Mediation

¹⁰³ Recommendation No. R(99)19 on mediation in penal matters, Council of Europe, Committee of Ministers, CoE Recommendation in penal matters

¹⁰⁴ Recommendation Rec(2001)9 on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties, Council of Europe, Committee of Ministers, CoE Recommendation on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties.

prej programeve të kësaj shoqate është edhe Rregullorja për medijacionin tregtar¹⁰⁵. Në këtë rregullore janë të përfshira rregullat që nga fillimi i procedurës me aritjen e marrëveshtjes të palëve që kontestin e tyre ta zgjidhin me anë të medijacionit, për iniciimin e procedurës së medijacionit, zgjidhjen e medijatorit, obligimet dhe përgjegjësit e medijatorit, gjithashtu edhe rregullat edhe për përgjigjësit e palëve, çështja e privatësisë, konfidencialitetit, përfundimit të procedurës së medijacionit si dhe shpenzimet e procedurës (në të cilën hyjnë edhe shpërblimi i medijatorit për shërbimet e dhëna në procedurë). *UNCITRAL¹⁰⁶ Model Law on International Commercial Conciliation¹⁰⁷* ishte një prej dokumenteve ndërkombëtare më të rëndësishme lidhur me medijacionin e Komisionit të Kombeve të Bashkuara për të drejtën tregtare. Pasi që filluan shtetet në mënyrë individuale të sjellin ligjet e para të tyre mbi medijacionin Model ligji i UNCITRAL-it u soll me qëllim të standardizimit të atyre ligjeve e cila do të paraqite një udhërefyese i përbashkët për të gjith procedurat e medijacionit në shtetet anëtare. Edhe pse ky model ligj emëroheshte me termin “conciliation” e cila në gjuhë shqipe ka kuptimin “pajtim”, në këtë dokument ky term në vete përfshinte shumë metoda të cilët kanë një qëllim të vetëm, pajtimin dhe zgjidhjen e kontestit me anë të marrëveshtjes ndërmjet palëve me ndihmën e personit të tretë dhe neutral. Në Model Ligjin për zgjidhjen e kontesteve tregtare është përdorur shprehja pajtim e cila më së miri do të nënkuptonte dhe përfshinte të gjitha procedurat të cilët kanë të njëjtin qëllim, arrijten e marrëveshtjes për kontestin në mënyra paqësore. Ajo e cila është e përbashkët për të gjithë procedurat të cilët përfshihen në termin “pajtim” është çështja e paanësisë së palës së tretë, roli i të cilit është i kufizuar gjat ndihmës së palëve që të arrijnë në një zgjidhje të përbashkët, i cili sipas nenit 6, al. 4 gjat gjith kohës sa zgjat procedura mundet të jap propozime se si mundet që kontesti të zgjidhet, por në asnjë mënyrë t’ua imponoj atë propozim si të detyrueshëm palëve. Tjetër model ligj i UNCITRAL-it i cili edhe e ndryshoi UNCITRAL Model Ligjin mbi pajtimin ndërkombëtar tregtar dhe e cila u kurorëzua me Konventën që sot njihet si “Konventa e Singapurit mbi medijacionin”¹⁰⁸ është *Annex II UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation¹⁰⁹* në vitin 2018. Ky model ligj parashikon një numër të caktuar të rregullave uniforme dhe të përbashkëta për zbatimin dhe përmbarueshmërinë e marrëveshtjeve. Ajo gjithashtu u’a jep të drejtë palëve që në çdo moment gjat procedurës të kërkojnë të lidhin marrëveshtje për kontestin e tyre në procedurë (neni tre). Gjithashtu ky model ligj parasheh edhe një numër të caktuar të bazave në bazë të të cilave palët mundet të inicojnë procedurën e medijacionit e cila është e paraparë në Model Ligjin Teksti i Konventës së Kombeve të Bashkuara mbi marrëveshtjet ndërkombëtare tregtare të cilët vijnë nga medijacionit përfshinë nga 16 nene të cilët rregullojnë dhe përcaktojnë fushveprimin e aplikimit të saj (sipas nenit një Konventa promovon medijacionin në zgjidhjen e kontesteve ndërkombëtare tregtare). Si e tillë ajo shihet jo vetëm si një procedurë e shpejtë dhe më pak e kushtueshme për zgjidhjen e kontesteve por gjithashtu edhe si një mënyrë e mirë për të rrugatur dhe mos rezikuar marrdhëniet tregtare dhe biznesore ndërmjet palëve.

4. PËRFUNDIMI

Mbingarkesa e gjykatave me numër të madh të lëndëve dhe si rrjedhojë e joefikasitetit dhe sigurimit të ngadaltë të mbrojtjes juridike të nevojshme përshkak të asaj mbingarkese, ka si pasojë shprehjen në masë të madhe të pakënaqësisë të palëve dhe të publikut më të gjërë. Mundësia e vetme për të zgjidhur këtë situatë të shkaktuar në sistemet gjyqësore është pikërisht zbatimi në masë më të gjërë të formave të ndryshme të zgjidhjeve alternative të kontesteve. Zgjidhja alternative e kontesteve përfshinë një numër të caktuar të mekanizmave të lloj llojshme të cilët dallojnë mjaft nga procedurat klasike gjyqësore sidomos për nga karakteristika kryesore sipas të cilës ato bazohen në parimin e autonomisë të vullnetit respektivisht në parimin vullnetar të procedurës. Gjithashtu nga shkaku se ka shumë përparësi ndaj metodave tjera të zgjidhjeve të kontesteve konsiderohet vërtet si një alternativë e cila i’a vlenë t’i jepet mundësi që në praktikë që të tregoj avantazhet e saja dhe të tregohet se me plot kuptimin e fjalës konsiderohet si një zgjedhje e jashtëzakonshme. Si detyrë themelore e të gjithë personave, palëve por edhe pjesmarësve të cilët janë të involvuar në proceset gjyqësore në një mënyrë apo në tjetër, është të punojnë shumë që një numër i konsidrueshëm i lëndëve të mos përfundojnë para gjykatave për zgjidhje por të tentohet që të njejtat të zgjidhen edhe me anë të metodave jashtëgjyqësore respektivisht me anë të metodave të zgjidhjeve alternative të

¹⁰⁵ Commercial Arbitration Rules and Mediation Procedures, American Arbitration Association, <https://adr.org/commercial>

¹⁰⁶ United Nations on International Trade Law, u krijua në vitin 1966 nga Asambleja e Përgjithshme

¹⁰⁷ Model Law on International Commercial Conciliation of the United Nations Commission on International Trade Law e miratuar nga Asambleja e Përgjithshme në raportin e Komitetit të Gjashtë A / 57/562 dhe Corr.1 në vitin 2002.

¹⁰⁸ United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation, United Nations, New York, 2019

¹⁰⁹ https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation

kontesteste, për të cilën gjë e nevojshme është edukimi në shkallë të madhe të personave të profesionit juridik si dhe të publikut më të gjërë për të gjitha beneficionet të cilët ato mundet ti kenë nga zgjidhja e kontestesteve me anë të metodave të tilla.

LITERATURA

- Ali, F., Sh, 2018, *Court Mediation Reform: Efficiency, Confidence and Perceptions of Justice*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK
- Boulle. L, *A history of alternative dispute resolution*, ADR Bulletin, Vol.1, nr.7, Article.3
- Clark, B., 2012, *Lawyers and Mediation*, Springer, London
- Consultation Paper on Alternative Dispute Resolution*, 2008, Law Reform Commission, 50
- Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, as amended by Protocols Nos. 11 and 14, 4 November 1950, ETS 5, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html> [accessed 17 November 2019]
- Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters* OJ L 136, 24.5.2008, p. 3–8 (BG, ES, CS, DA, DE, ET, EL, EN, FR, IT, LV, LT, HU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, FI, SV)
- Doneff, A, R. Ordover. A, 2014, *Alternatives to Litigation, Mediation, Arbitration and the Art of Dispute Resolution* (3d ed.), Wolters Kluwer
- Georgakopoulos. A, 2017, *The mediation handbook, Research, Theory and Practice*, Routledge, Taylor & Francis Group, ISBN 1317300696, 9781317300694
- http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/157003/EPRS_ATAG_627135_Mediation%20Directive-FINAL.pdf
- <https://adr.org/commercial>
- https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation
- Jerome T. Barnet, Joseph P. Barnet, 2004, *A history of alternative dispute resolution: the story of a political, cultural and social movement*, San Francisco CA
- Ligji mbi procedurën kontestimore e shpallur në Gazetën Zyrtare të Republikës së Maqedonisë nr. 79 i vitit 2005, me ndryshime dhe plotësime 110/08, nr. 83/09 , nr. 116/10, nr. 7/11 dhe nr. 124/15
- Moore, W., Christopher, 2014, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict* (4th edition), Jossey-Bass, New Y ISBN: 978-1-118-30430-3
- Model Law on International Commercial Conciliation* of the United Nations Commission on International Trade Law, 2002, e miratuar nga Asambleja e Përgjithshme në raportin e Komitetit të Gjashtë A / 57/562 dhe Corr.1 në vitin
- Picard, A., Cheryl, 2016, *Practising Insight Mediation*, University of Toronto Press, Canada
- Recommendation No. R(98)1 on family mediation*, Council of Europe, Committee of Ministers, CoE Recommendation on Family Mediation
- Recommendation No. R(99)19 on mediation in penal matters*, Council of Europe, Committee of Ministers, CoE Recommendation in penal matters
- Recommendation Rec(2001)9 on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties*, Council of Europe, Committee of Ministers, CoE Recommendation on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties.
- United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation*, United Nations, New York
- Јаневски, А., Зороска-Камилоска, Т., (2009), *Граѓанско процесно право*, книга прва, Парнично Право, Правен Факултет Јустиниан Први, Shkup
- Цековска, Ј., (2006), *Арбитражата и медијацијата во решавањето на споровите*, Shkup